

Těžba vápence na Koněprusku a v okolí Tetína ve 30. letech 20. století

Limestone production in the Koněprusy and Tetín areas in the thirties of the 20th Century

Michal Hejna¹

0. Abstract

The Czech economy, including limestone extraction and lime production, has been increasing since 1918. The capacity of Czech cement plants in 1929 was three times higher than in 1918. With the increasing demand and production simultaneously appeared a higher lime price. The growth of available capital led to modernization of quarries, and lime and cement plants. The changes in technologies resulted in higher unemployment. The Czech Republic was hit by an economic crisis in 1930. The crisis continued in the building industry (together with the lime and cement industry) in 1933–1935. Employees worked only seasonally and for lower wages at that time. The economic situation began to improve in 1936 and since 1937 the quarries were again at full production.

1. Dvacátá léta dvacátého století – období blahobytu

Poválečný vývoj se blahodárně projevil na celé české ekonomice a v rozvoji nezůstalo pozadu samozřejmě ani stavebnictví a s ním i výroba vápna a cementu. Česká ekonomika neustále roste a v roce 1928 a počátkem roku 1929, kdy česká ekonomika kulminuje, představuje kapacita cementáren trojnásobek stavu z roku 1918. Se zvýšenou poptávkou a výrobou rostla i cena vápna ze 17 Kč za metrický cent v roce 1926 až k 20,50 Kč v roce 1928.

Ve druhé polovině 20. let se po poněkud divokých počátcích průmyslové těžby a zpracování vápenců v okolí Berouna rozdělil trh mezi tři firmy – Ing. Husák a Veselý, lomy a vápenku Maxe Hergeta a Královskou cementárnu. Vápencové lomy, ve kterých tyto firmy těžily, leží na Koněprusku, v okolí Tetína a u Jarova. Zatímco doprava z lomů do berounských vápenek a cementáren je už od přelomu 19. a 20. století prováděna úzkorozchodnou dráhou vedoucí z Koněprus přes Tetín do Berouna a Králova Dvora či lanovou dráhou vedoucí z Koněprus přes Kosov do Králova Dvora, u rozpojování a nakládky suroviny je situace jiná. Ještě počátkem 20. let je převážná většina prací prováděna ručně, protože cena lidské práce je výrazně levnější než pořizovací náklady a údržba technologií. S růstem ekonomiky se tento poměr začíná výrazně měnit a od poloviny 20. let 20. století dochází k modernizaci podniků. Do lomů je zaváděna telefonní linka, rozvod stlačeného vzduchu pro pneumatické vrtačky, lomy jsou elektrifikovány atd.

V roce 1930 je v tetínských lomech Královská cementárna poprvé použit vrtačí stroj Cyklon Drill. Dělníci mu začali přezdívat Belgičan a byl velmi neoblíben, protože panovaly obavy, že nedokáže z nich připravit o práci. Další velkou ranou pro dělníky bylo zavedení parního jeřábu, který zvládl nakládku za mnoho lidí. Tyto změny znamenají na jednu stranu zvýšení efektivity těžby, na druhou stranu masivní propouštění dělníků. Ještě výrazněji byla racionalizace patrná v Královské cementárně. Postavením nového závodu a vybavením lomů vrtačími soupravami a parními nakladači došlo k výraznému poklesu dělníků při tři a půl násobném vzrůstu výroby. Zatímco ve staré továrně pracovalo 1 200–1 300 dělníků, kteří dokázali zpracovat 60 vagónů vápence denně, nová továrna dokázala zpracovat 200 vagónů při pouhých 360 dělnících.

Cementárna samozřejmě nezůstala jediným modernizovaným podnikem. Další významný zaměstnavatel v kraji, Plzeňské Škodovy závody, měl v roce 1929 obrát 1 527 mil. korun při 37 388

zaměstnancích. Už o pouhý rok později, v roce 1930, činil obrát 1 634 mil. korun při pouhých 28 191 zaměstnancích. Za pouhý rok tedy bylo propuštěno více než 9 000 zaměstnanců, ovšem obrát se zvýšil o 90 mil. korun. První vlna nezaměstnanosti tak paradoxně přichází díky prosperitě a růstu ekonomiky.

2. Třicátá léta a počátek krize

Prvních 9 měsíců roku 1929 celá česká ekonomika kulminuje, ovšem už koncem roku a hlavně počátkem roku 1930 se začíná projevovat krize. Jeden z největších zaměstnavatelů v kraji, Královské železářny, tluší od roku 1930 díky poklesu zakázek výrobu na pouhé tři dny v týdnu. Nejhorší období má však teprve přijít.

Stavební průmysl krize postihuje se zpožděním, protože stále běží velké investice do infrastruktury, započaté ještě v době růstu na konci 20. let. Navíc se s nástupem krize snažila část podnikatelů uložit své prostředky do nemovitostí. Naplno tedy krize zasáhla stavební průmysl až v letech 1933–35. Pro představu, zatímco v roce 1928 bylo v sedmdesáti největších českých aglomeracích postaveno téměř 10 000 obytných domů, v roce 1935 to bylo pouhých 2 861. V roce 1931 dosáhla průmyslová výroba v Československu pouhých 60 % předkrizového období. Od roku 1932 se práce v lomech Královské cementárny stává pouze sezónní a v obdobích 21. 10. 1932–3. 4. 1933, 31. 10. 1933–15. 3. 1934, 30. 11. 1934–5. 3. 1935 a mezi 1. 10. 1935–28. 1. 1936 jsou lomy uzavřeny. Navíc dochází i ke snížení mezd a tak tristní situaci zhoršovaly mnohde v rodinách ty relativně šťastné ženy, které si udržely pracovní místa v berounských továrnách.

Ještě hůře jsou na tom zaměstnanci firmy Max Herget. Již tak krizí zasažený podnik stíhá v roce 1933 další rána. Obě kruhové pece typu Patzold v Berouně Na Grosově, postavené již v roce 1882, byly výrazně poškozeny požárem a firma opouští všechny podnikatelské aktivity na Berounsku.

V obcích výrazně přibývá nezaměstnaných. Ministerstvo sociální péče zareagovalo potravinovými lístky. Svobodný dělník dostával lístky v hodnotě 10 Kč na týden, ženatý pak v hodnotě 20 Kč. Vyjít vstříc se pokoušejí i obce a zaměstnávají dělníky na tzv. nouzových pracích.

V rámci nouzových prací docházelo hlavně k opravám infrastruktury. Tak například na Tetíně byla v rámci nouzových prací opravena cesta do Tetínské rokle a k Bílému lomu, postaven chodník na Podol aj. Tyto práce byly ovšem pro obec finančně náročné, jen v roce 1930 za ně utratila 162 861 korun, a finanční rezervy byly po několika letech vyčerpány.

I obcím zde tedy pomáhá Ministerstvo sociální péče a přispívá 8 Kč na jednoho dělníka na den. Ženatý dělník tak mohl týdně dostat až 68 Kč. Pro srovnání, ti šťastnější dělníci, kteří si udrželi aspoň sezónní práci, si přišli týdně na 90 až 150 Kč.

¹ Velkolom Čertovy schody, a. s., 267 21 Tmaň; michal.hejna@lhoist.com
Český kras, XXXV (2009), 63–64
© Muzeum Českého krasu, Beroun
ISSN 1211-1643
ISBN 978-80-903477-4-8

Abychom si mohli udělat představu, jaké životní úrovně bylo možné při takových platech dosáhnout, připojuji několik běžných cen těch nezákladnějších potravin ve 2. polovině 30. let 20. století. Tak jeden litr mléka stál 1,50 Kč, jeden bochník chleba 5 Kč, jeden kilogram másla 18 Kč a jeden kilogram hovězího masa 12 Kč.

3. Postupné odeznívání krize

Na vzniklou situaci reagovala i vláda a v 1934 vstoupil v platnost devalvační zákon, který snížil zlatý obsah koruny o jednu šestinu a tím posílil vývoz. V říjnu 1936 došlo k druhé devalvaci, kdy byl zlatý obsah koruny snížen o další šestinu, na 31,21 mg.

Situace se začala pomalu zlepšovat a lomy znovu začínají těžit na plný výkon. V roce 1937 už pracují lomy na Homoláku a v Koněprusích na dvě směny a je nedostatek dělníků. Zvedají se také mzdy. Proti týdenní mzdě dělníka v lomu v roce 1935, která činila 90 až 150 Kč, stoupla v roce 1937 mzda téměř dvojnásobně, na 170 až 210 Kč. Navíc dostávají dělníci na Vánoce mimořádnou prémii, která činila na Kosově 200 až 300 Kč, na Homoláku 150 Kč.

Také na Tetíně se v roce 1937 opět začíná s nepřetržitou těžbou. Mzda dělníka se tam pohybuje kolem 140 korun týdně. Po sedmi letech se tak situace pomalu vrací ke stavu z konce 20. let 20. století.

Literatura

- HÁJEK V. (1922): *Vrtací a trhací práce skalní*. – Čs. vědecký ústav voj. a spolek posluchačů inženýrství na Českém vysokém učení technickém: 1–443. Praha.
- LÁNÍK J., CIKRT M. (2001): *Dvě tisíciletí vápenictví a cementárenství v českých zemích*. – Svaz výrobců cementu a vápna Čech, Moravy a Slezska: 1–201. Praha.
- MARTINEK M., ZEMAN B., ŠNÁBL R., NOVOTNÝ V. (1987): *K. B. K. Malodráha Králův Dvůr–Beroun–Koneprusy 1897–1962*. – Stopou dějin našich tratí, 2. Kulturní dům železničářů: 1–125. Nymburk.
- VACHTL J. (1949): *Soupis lomů ČSR č. 31 Okres Beroun*. – Čs. Svaz pro výrobu a zkoušení technicky důležitých látek a konstrukcí v Praze spolu se Státním geologickým ústavem ČSR: 1–102. Praha.
- SINE (1927–1934): *Jednací protokoly OÚ Koněprusy 1927–34*. – Státní okresní archiv Beroun, fond OÚ Koněprusy, neřazené spisy, karta 7. Státní okresní archiv Beroun.
- SINE (1935–1938): *Pamětní kniha obce Suchomasty, 1935–38*. – Státní okresní archiv Beroun.
- SINE (1927–1973): *Pamětní kniha obce Tetín – díl první*. – Státní okresní archiv Beroun.
- SINE (1868–1930): *Tetín – řazené spisy 1868–1930*. – Státní okresní archiv Beroun.